

Tegen het vloeken Museum van de Speelkaart

In 1752 constateert het stadsbestuur van Utrecht dat de zeden in "groot verval" zijn. De stad wil optreden tegen het vloeken, tegen de ontheiliging van zon- en feestdagen en tegen de verachting van de christelijke godsdienst. Utrechtenaren en "ongebonden Menschen" geven zich over aan drinkgelagen en ijdel tijdverdrif en verwaarlozen hun godsdienstige plichten. "Onordentelykheden" in en om de kerken verstoren de diensten. Tenslotte leiden drankgebruik, gokken en kaartspelen tot frequent gevloek en het lasteren van God. Het verzuim van de religieuze voorschriften brengt grote gevaren mee want het ruineert gezinnen, is smaad aan de christelijke kerk en wekt de toorn van God op. De situatie is blijkbaar zo ernstig dat de stad maatregelen afkondigt en met geldboetes zwaait. De bepalingen worden op 25 juli 1752 gepubliceerd.

Om de rust te verzekeren op zon- en religieuze feestdagen wordt handel en nering verboden en mag noch op straat noch op de markt worden gevent. Koffiehuizen, tappers, herbergiers, drankverkopers en biljarthouders sluiten deuren en vensters tussen 8 en 16 u. Ze mogen enkel reizigers van drank voorzien. Op deze dagen organiseren schuttersverenigingen en buurten niet langer "teerfeesten". De stad roept alle kosters, doodgravers, stoelenzitters en kerkelijke bedienden op om tot stilte te manen en overtredingen te signaleren.

De stad Utrecht verbiedt meteen ook een hele reeks spelen en vrijetijdsbestedingen omdat ze niet stroken met het heilige karakter van de zondag: dansen onder een krans, hoepelen, schieten op vogels of "kloten", kegelen, kaatsen, kolven, biljarten, triktrak, dobbelen, kaartspelen enzovoort. Dit kan niet langer op zondag binnen de stad, op straat of in een herberg. Word je betrapt met kaarten op zondag, dan riskeer je een boete van 3 gulden! Het ijdel gebruik van Gods naam wordt meteen ook fors aangepakt, geen gevloek of het afroepen van het lot meer!

Utrecht is hiermee geen buitenbeentje. Stedelijke en religieuze overheden vechten een eeuwige strijd tegen de menselijke onhebbelijkheden en het zedelijke verval uit. De wereld draait nu eenmaal niet volgens de 10 geboden! Opvallend is de permanente aanwezigheid van het kaartspel. Vanaf de introductie van speelkaarten in Europa in de 14de eeuw behoort dit speelgoed tot de schietschijf van predikanten, moralisten en wereldverbeteraars. De oudste vermeldingen van kaarten zijn niet toevallig vaak verboden.

Wat is er aan de hand? Religieuze scherpslijpers noemen het kaartspel het "prentenboek van de duivel", door Satan op de wereld gezet om mensen tot zonde te verleiden. En dat lijkt aardig te lukken want in het vuur van het spel wordt stevig gevloekt, vals gespeeld en een mes getrokken. Spelen kan de gezondheid schaden. Bovendien kaart het volk wanneer het niet hoeft te werken, namelijk op zondag, de dag des Heren. Dit is niet zonder gevaar want Gods toorn kan eender wanneer toeslaan en iedereen treffen.

Het resultaat: een eindeloze reeks bepalingen die het duivelse tuig aan banden willen leggen. Uiteenlopende maatregelen worden genomen, verboden om kaart te spelen (op zondagen, voor mannen, voor religieuzen), verboden om voor geld of inzetten te spelen, het niet erkennen van speelschulden, de afbouw van de productie van kaartspellen, speciale belastingen, brandstapels, donderpreken en banbliksems. In de ideale maatschappij bestaan speelkaarten niet meer, zoals in het Utopia van Thomas More. Maar zover zijn we nog lang niet!

Voor het zover is, blijft de discussie tussen rekkelijken en preciezen aan de gang en blijft het kaartspel in de vuurlijn van de maatschappelijke ontwikkelingen. De zorgen van Utrecht klinken tot vandaag door op internet. Nederlandse reformatorische studenten vragen er zich af of ze poker mogen spelen. Poker is razend populair maar eigenlijk een volbloed gokspel. Geen probleem, zeggen de slimme studenten, voor ons is het onschuldig tijdverdrijf en geen echt spel. Of de reformatorische God dat ook zo ziet, is zeer de vraag. Wie het zeker niet zal bevallen, zijn de islamieten van de fundamentele soort. Op hun sites lees je hoe verderfelijke en satanische speelkaarten wel zijn. Het Nationaal Museum van de Speelkaart documenteert het kaartspel, zijn geschiedenis, gebruik en misbruik. Daartoe behoren predicaties tegen het "prentenboek van de duivel" en pamfletten pro en contra. Ook verordeningen die het spel regelen en het bijhorende wangedrag beteugelen, zijn deel van de collectie.

Deze publicaties verwijzen naar de kwalijke gevolgen van gepassioneerd spelen en gokverslaving. De anglicaanse dominee Hopewell vergelijkt op de site van de International Playing-Card Society het kaartspel met vuur en een keukenmes, beiden onmisbaar maar bij fout gebruik levensgevaarlijk. Hij wijst terzelfder tijd op het leerzame en onderhoudende karakter van kaarten. Inderdaad, zolang we niet in de ideale maatschappij leven, blijven spelletjes en ontspanning levensnoodzakelijk. Zolang we zondaars zijn, hebben we nood aan bolwassingen en donderpreken.

(Filip Cremers)

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Publicatie:

Gepubliceert van den Stadhuyze alhier (more solito) / op den 25. July 1752. / Te UTRECHT. / Gedrukt by JACOB VAN POOLSUM, Stads / drukker tegen over 't Stadhuyts, 1752. / MET PRIVILEGIE. Officiële publicatie van het stadsbestuur van Utrecht, [11 p.], vignet op voorpagina, vignet en initiaal op p. 3. Gebonden (moderne band).
Formaat: 17 x 22,5 cm

Inventaris :

Nationaal Museum van de Speelkaart - TRAM 41
Druivenstraat 18 2300 Turnhout

Literatuur :

Filip Cremers, Het nut van whist, Opvattingen over het kaartspel, Turnhout 1998
Rvd. Jeff Hopewell, Playing-cards - the work of the Devil?, www.cs.man.ac.uk/~daf/i-p-c-s.org/faq/devil.php
Met bijzondere dank aan drs. P. Eggermont

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand)
Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41, Stadhuis - Erfgoedhuis, Grote markt 1, 2300 Turnhout

Tel: 00 32 (0) 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Marcel Hendrickx, Nachtegalenstraat 11, 2300 Turnhout, 014/ 44 33 11

